

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom

Distr.: Opća
25. studenoga 2016.

Izvornik: engleski

Odbor za prava osoba s invaliditetom

Opći komentar br. 3 (2016.) o ženama i djevojkama s invaliditetom

1. Ovaj opći komentar pripremio je Odbor za prava osoba s invaliditetom u skladu s pravilom 47. svojega Poslovnika u kojemu se navodi da Odbor može pripremati opće komentare na temelju različitih članaka i odredaba Konvencije, s ciljem pomaganja državama potpisnicama u ispunjavanju njihovih obveza izvješćivanja, te na temelju stavaka 54.–57. svojih radnih metoda.

2. Postoje čvrsti dokazi koji pokazuju da se žene i djevojke s invaliditetom suočavaju s preprekama u većini područja u životu. Te prepreke stvaraju situacije višestrukih oblika diskriminacije protiv žena i djevojkama s invaliditetom koje se međusobno isprepliću, a posebice u pogledu: jednakog pristupa obrazovanju, gospodarskih prilika, socijalne interakcije i pravde, jednakosti pred zakonom¹ i mogućnosti sudjelovanja u politici i kontroliranja vlastita života u brojnim kontekstima, primjerice u pogledu zdravstvene skrbi, uključujući usluge spolne i reproduktivne zdravstvene skrbi, te o tome gdje i s kime žele živjeti.

I. Uvod

3. Međunarodni i nacionalni zakoni i politike o invaliditetu povijesno su zanemarivali aspekte povezane sa ženama i djevojkama s invaliditetom. Zauzvrat, zakoni i politike o ženama tradicionalno su ignorirali invaliditet. Takva nevidljivost ovjekovječila je situaciju višestrukih oblika diskriminacije protiv žena i djevojkama s invaliditetom koje se međusobno isprepliću.² Žene s

¹ Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) i Svjetska banka, *Svjetsko izvješće o invaliditetu* (Ženeva, 2011.).

² Vidjeti www.un.org/womenwatch/enable.

invaliditetom često su diskriminirane na temelju roda i/ili invaliditeta kao i na drugim temeljima.

4. U ovom općem komentaru upotrebljavaju se sljedeći pojmovi:

(a) „Žene s invaliditetom” odnosi se na sve žene, djevojke i adolescentice s invaliditetom;

(b) „Spol” i „Rod”, pri čemu se „spol” odnosi na biološke razlike, a „rod” na karakteristike koje društvo ili kultura smatraju muškima ili ženskim;

(c) „Višestruka diskriminacija” odnosi se na situaciju u kojoj osoba doživljava diskriminaciju na dva ili više temelja, što rezultira diskriminacijom koja je složena ili pogoršana.³ „Međupodručna diskriminacija” odnosi se na situaciju u kojoj istodobno međusobno djeluje nekoliko temelja na način da su nerazdvojni.⁴ Temelji za diskriminaciju uključuju dob, invaliditet, etničko, autohtono, nacionalno ili društveno podrijetlo, rodni identitet, političko ili drugo mišljenje, rasu, status izbjeglice, migranta ili tražitelja azila, religiju, spol i spolnu orijentaciju.

5. Žene s invaliditetom nisu homogena skupina. Uključuju autohtone žene, izbjeglice, migrantkinje i tražiteljice azila te interno raseljene žene; žene ograničene slobode (bolnice, ustanove sa smještajem, maloljetnički ili popravni domovi i zatvori); žene koje žive u siromaštvu; žene iz različitih etničkih, religioznih i rasnih pozadina; žene s višestrukim invaliditetima i visokom razinom potpore; žene koje boluju od albinizma te lezbijke, biseksualne i transrodne žene kao i interseksualne osobe. Raznolikost žena s invaliditetom također uključuje sve oblike oštećenja; drugim riječima, fizička, psihosocijalna, intelektualna ili senzorna stanja koja mogu ili ne moraju doći s funkcionalnim ograničenjima. Invaliditet se smatra društvenim učinkom interakcije između pojedinačnog oštećenja i socijalnog i materijalnog okruženja, kako je opisano u članku 1. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

6. Od 1980-ih postupno su se mijenjali pravo i politika te je poraslo priznavanje žena s invaliditetom. Jurisprudencija razvijena u sklopu Konvencije o pravima djeteta i Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama naglasila je pitanja koja treba riješiti u vezi sa ženama i djevojkama s invaliditetom kao i preporuke koje je potrebno provesti. Na razini politike, različita tijela Ujedinjenih naroda počela su se baviti problemima s kojima se susreću žene s invaliditetom, a uključuje ih i niz regionalnih strategija koje se bave razvojem koji uključuje osobe s invaliditetom.

7. Članak 6. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom odgovor je na nedostatak priznavanja prava žena i djevojaka s invaliditetom, a koje su

³ Vidjeti Obor za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena, opća preporuka br. 25 (2004.) o privremenim posebnim mjerama, st. 12.

⁴ Ibid., opća preporuka br. 28 (2010) o temeljnim obvezama država potpisnica prema članku 2. Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, st. 18.

naporno radile kako bi se taj članak uključio u ugovor. Člankom 6. pojačava se nediskriminatorni pristup Konvencije, posebice u pogledu žena i djevojaka, te od država potpisnica zahtijeva da idu dalje od suzdržavanja od poduzimanja diskriminatorih djela radi usvajanja mjera usmjerenih razvoju, napretku i osnaživanju žena i djevojaka s invaliditetom te promicanja mjera kojima bi ih se osnažilo priznavanjem da imaju različita prava, pružanjem kanala kojima bi se njihov glas čuo te koji bi bio sredstvo djelovanja, podizanjem njihova samopouzdanja i povećanjem njihovih moći i ovlasti donošenja odluka u svim područjima koja se odnose na njihove živote. Članak 6. trebao bi usmjeravati zemlje potpisnice kako djelovati u skladu sa svojim obvezama u sklopu Konvencije prema kojima su dužne promicati, štiti i ispunjavati ljudska prava žena i djevojaka s invaliditetom, od pristupa temeljenog na ljudskim pravima i razvojne perspektive.

8. Rodna ravnopravnost ključna je za ljudska prava. Jednakost je temeljno načelo ljudskih prava koje je inherentno relativno i ovisno o kontekstu. Osiguranje ljudskih prava žena prvenstveno zahtijeva sveobuhvatno razumijevanje društvenih struktura i odnosa moći koji uokviruju zakone i politike kao i gospodarske i socijalne dinamike, obiteljskog života i života u zajednici te kulturnih vjerovanja. Rodni stereotipi mogu ograničiti kapacitet žena da razviju vlastite sposobnosti, ostvare profesionalne karijere i odlučuju o svojim životima i životnim planovima. Štetni mogu biti i neprijateljski/negativni i naočigled benigni stereotipi. Treba prepoznati štetne rodne stereotipe te se njima treba baviti kako bi se promicala rodna jednakost. Konvencija uvodi obvezu borbe protiv stereotipa, predrasuda i štetnih praksi u vezi s ljudima s invaliditetom, uključujući one koji se temelje na spolu i dobi, u svim područjima života.

9. Članak 6. obvezujuća je odredba o nediskriminaciji i jednakosti koja nedvosmisleno stavlja izvan zakona diskriminaciju žena s invaliditetom i promiče jednakost mogućnosti i jednakost ishoda. Vjerojatnije je da će žene i djevojke s invaliditetom biti diskriminirane u odnosu na muškarce i mladiće s invaliditetom te žene i djevojke bez invaliditeta.

10. Odbor napominje da se u doprinosima tijekom njegove poludnevne opće rasprave o ženama i djevojkama s invaliditetom, koja je održana tijekom njegova devetog zasjedanja u travnju 2013., istaknuo niz tema te su utvrđena tri glavna pitanja u pogledu zaštite ljudskih prava: nasilje, spolno i reproduktivno zdravlje i pravo te diskriminacija. Nadalje, u svojim zaključnim primjedbama o ženama s invaliditetom, Odbor je izrazio zabrinutost o: rasprostranjenosti višestruke diskriminacije i međusektorske diskriminacije nad ženama s invaliditetom;⁵ diskriminaciji koju su iskusile žene i djevojke s invaliditetom zbog svojeg roda, invaliditeta i ostalih čimbenika⁶ o kojima se ne govori dovoljno u zakonodavstvu i politikama,⁷

⁵ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/SLV/CO/1, st. 17. i CRPD/C/UKR/CO/1, st. 9.

⁶ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/AUT/CO/1, st. 17. i CRPD/C/ECU/CO/1, st. 16.

⁷ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/BRA/CO/1, st. 16. i CRPD/C/EU/CO/1, st. 20

pravu na život,⁸ jednakosti pred zakonom,⁹ dosljednosti nasilja nad ženama i djevojkama s invaliditetom,¹⁰ uključujući seksualno nasilje¹¹ i zlostavljanje,¹² prisilnu sterilizaciju,¹³ obrezivanje žena,¹⁴ seksualno i gospodarsko iskorištavanje,¹⁵ institucionalizaciju,¹⁶ nesudjelovanje ili nedostatno sudjelovanje žena s invaliditetom u procesima odlučivanja¹⁷ u javnom i političkom životu,¹⁸ neuključivanje rodnoga gledišta u politike o invaliditetu,¹⁹ nepostojanje gledišta o pravima osoba s invaliditetom u politikama koje promiču rodnu jednakost²⁰ i nepostojanje ili nedostatan broj posebnih mjera za promicanje obrazovanja i zapošljavanja žena s invaliditetom.²¹

II. Normativni sadržaj

11. Ovaj opći komentar odražava tumačenje članka 6. koji počiva na premisama općih načela navedenih u članku 3. Konvencije, odnosno: poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije, uključujući slobodu izbora i neovisnost osoba; nediskriminaciju; puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo; poštivanje razlika i prihvaćanje osoba s invaliditetom kao dijela ljudske različitosti i čovječnosti; jednakost mogućnosti; pristupačnost; jednakost muškaraca i žena; poštivanje sposobnosti razvoja djece s invaliditetom i poštivanje prava djece s invaliditetom na očuvanje vlastita identiteta.

12. Članak 6. prioritetni je članak povezan sa svim ostalim člancima Konvencije. Države potpisnice trebao bi podsjetiti da u sve aktivnosti usmjerene provođenju Konvencije uključe prava žena i djevojaka s invaliditetom. Pozitivne mjere posebice treba poduzeti kako bi se osigurala zaštita žena s invaliditetom od višestruke diskriminacije te kako bi se osiguralo da mogu uživati ljudska prava i osnovne slobode na jednakoj osnovi kao i drugi.

⁸ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/MEX/CO/1, st. 34. CRPD/C/AZE/CO/1, st. 18.

⁹ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/ARG/CO/1, st. 31.

¹⁰ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/BEL/CO/1, st. 30.

¹¹ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/AUS/CO/1, st. 16. i CRPD/C/CHN/CO/1 te Corr. 1., st. 57., 65. i 90.

¹² Vidjeti, primjerice, CRPD/C/SLV/CO/1, st. 37. i CRPD/C/CZE/CO/1, st. 34.

¹³ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/MUS/CO/1, st. 29. i CRPD/C/NZL/CO/1, st. 37.

¹⁴ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/GAB/CO/1, st. 40. i CRPD/C/KEN/CO/1, st. 33.

¹⁵ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/DOM/CO/1, st. 32. i CRPD/C/PRY/CO/1, st. 17.

¹⁶ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/HRV/CO/1, st. 23. i CRPD/C/SVK/CO/1, st. 55.

¹⁷ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/QAT/CO/1, st. 13. i CRPD/C/ECU/CO/1, st. 12 i 16.

¹⁸ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/CRI/CO/1, st. 13. i CRPD/C/ECU/CO/1, st. 16.

¹⁹ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/SWE/CO/1, st. 13. i CRPD/C/KOR/CO/1, st. 13.

²⁰ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/AZE/CO/1, st. 16. i CRPD/C/ESP/CO/1, st. 21.

²¹ Vidjeti, primjerice, CRPD/C/DNK/CO/1, st. 18. i CRPD/C/NZL/CO/1, st. 16.

Članak 6. stavak 1.

13. U članku 6. stavku 1. priznaje se da su žene s invaliditetom izložene višestrukoj diskriminaciji te se od zemalja potpisnica traži da poduzmu mjere kako bi im se osiguralo puno i ravnopravno uživanje svih njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Konvencija na višestruku diskriminaciju upućuje u članku 5. stavku 2. u kojemu se od država potpisnica zahtijeva da zabrane bilo kakvu diskriminaciju na temelju invaliditeta, ali i da zaštite od diskriminacije na ostalim temeljima.²² Odbor je, u okviru svoje jurisprudencije, uključio upućivanje na mjere za rješavanje pitanja višestruke i međusektorske diskriminacije.²³

14. „Diskriminacija na temelju invaliditeta” definirana je u članku 2. Konvencije kao svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na temelju invaliditeta, čija su svrha ili posljedica umanjivanje ili poništavanje priznanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i osnovnih sloboda, ravnopravno s drugim osobama, na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući uskraćivanje razumne prilagodbe. „Diskriminacija žena” definirana je u članku 1. Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama kao svaka razlika, isključenje ili ograničenje učinjeno na temelju spola kojemu je posljedica ili svrha da ženama ugrozi ili onemogući priznanje, uživanje ili korištenje ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, gospodarskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području, bez obzira na njihovo bračno stanje, na temelju jednakosti muškaraca i žena.

15. U članku 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom, „razumna prilagodba” definirana je kao potrebna i odgovarajuća prilagodba i prilagođavanje koji ne predstavljaju neproporcionalno ili neprimjereno opterećenje da bi se u pojedinačnom slučaju, tamo gdje je to potrebno, osobama s invaliditetom osiguralo ravnopravno uživanje ili korištenje svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na izjednačenoj osnovi s drugima. Posljedično te u skladu s člankom 5. stavkom 2. Konvencije, države potpisnice osobama s invaliditetom moraju jamčiti jednaku i učinkovitu pravnu zaštitu od diskriminacije na svim osnovama. U svojoj nedavnoj jurisprudenciji Odbor za ukidanje diskriminacije nad ženama uputio je na razumnu prilagodbu u vezi s pristupom žena s invaliditetom zapošljavanju.²⁴ Obveza pružanja razumne prilagodbe jest *ex nunc* obveza, što znači da je provediva od trenutka kada je osoba zatraži u danoj situaciji kako bi uživala svoja prava na jednakoj osnovi u određenom kontekstu. Nepružanje razumne prilagodbe ženama s invaliditetom može se pretvoriti u diskriminaciju prema

²² Vidjeti Odbor za uklanjanje svih oblika diskriminacije nad ženama, opća preporuka br. 25, st. 12.

²³ Vidjeti CRPD/C/MUS/CO/1, CRPD/C/BRA/CO/1, CRPD/C/CZE/CO/1, CRPD/C/DNK/CO/1, CRPD/C/AUS/CO/1, CRPD/C/SWE/CO/1 i CRPD/C/DEU/CO/1, među ostalim.

²⁴ Vidjeti, primjerice, CEDAW/C/HUN/CO/7-8 i Kor.1, st. 45.

člancima 5. i 6.²⁵ Primjer razumne prilagodbe može biti dostupna prostorija na radnom mjestu koja bi ženi s invaliditetom omogućila da doji.

16. Koncept međusektorske diskriminacije priznaje da pojedinci ne doživljavaju diskriminaciju kao članovi homogene skupine, već kao pojedinci s višedimenzionalnim slojevima identiteta, statusa i životnih okolnosti. Priznaje proživljene stvarnosti i iskustva nepovoljnijih položaja pojedinaca koja su rezultat višestrukih i međusektorskih oblika diskriminacije, što zahtijeva poduzimanje ciljanih mjera u pogledu prikupljanja pojedinačnih podataka, savjetovanja, donošenja politika, provedivosti politika nediskriminacije i pružanja učinkovitih lijekova.

17. Diskriminacija žena i djevojaka s invaliditetom može imati mnogo oblika: (a) izravna diskriminacija; (b) neizravna diskriminacija; (c) diskriminacija na temelju povezanosti; (d) uskraćivanje razumne prilagodbe i (e) strukturalna ili sustavna diskriminacija. Neovisno o njezinu obliku, učinak diskriminacije krši prava žena s invaliditetom:

(a) Do izravne diskriminacije dolazi kada se prema ženama s invaliditetom postupa tako da ih se stavlja u nepovoljniji položaj od druge osobe u sličnoj situaciji zbog razloga povezanih sa zabranjenim osnovama. Također uključuje štetne radnje ili propuste na temelju zabranjenih osnova kada ne postoji slična usporediva situacija.²⁶ Primjerice, do izravne diskriminacije dolazi kad se u sudskim postupcima odbijaju svjedočenja žena s intelektualnim ili psihosocijalnim invaliditetom na temelju poslovne sposobnosti, čime se tim ženama kao žrtvama nasilja osporavaju pravda i učinkoviti lijekovi;

(b) Neizravna diskriminacija odnosi se na zakone, politike ili prakse koje se nominalno čine neutralnima, no unatoč tome imaju neproporcionalno negativan učinak²⁷ na žene s invaliditetom. Primjerice, ustanove zdravstvene skrbi mogu se činiti neutralnima, no diskriminirajuće su kada ne uključuju dostupne krevete za ginekološke preglede;

(c) Diskriminacija na temelju povezanosti jest diskriminacija osoba na temelju njihove povezanosti s osobom s invaliditetom. Žene u ulozi njegovatelja često doživljavaju diskriminaciju na temelju povezanosti. Primjerice, potencijalni poslodavac može diskriminirati majku djeteta s invaliditetom zbog straha da će zbog svojeg djeteta ona biti manje angažirana ili dostupna radnica;

(d) Uskraćivanje razumne prilagodbe jest diskriminacija do koje dolazi kada se ospore potrebne i primjerene izmjene i prilagodbe (koje ne predstavljaju neproporcionalni ili nepotreban teret) unatoč tome što su potrebne kako bi žene s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugima uživale

²⁵ Odbor za prava osoba s invaliditetom, opći komentar br 2. (2014.) o dostupnosti.

²⁶ Vidjeti Odbor za gospodarska, socijalna i kulturna prava, opći komentar br. 20 (2009.) o nediskriminaciji u gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, st. 10.

²⁷ Ibid.

svoja ljudska prava i osnovne slobode.²⁸ Primjerice, ženi s invaliditetom može biti uskraćena razumna prilagodba ako se ne može podvrgnuti mamogramu u zdravstvenom centru zbog fizičke nepristupačnosti izgrađenog okoliša;

(e) Strukturna ili sustavna diskriminacija odražava se u skrivenim ili očitim uzorcima diskriminatornog institucijskog ponašanja, diskriminatornih kulturnih tradicija i diskriminatornih socijalnih normi i/ili pravila. Štetni rodni stereotipi i stereotipi na temelju invaliditet, koji mogu dovesti do ovakve diskriminacije, neraskidivo su povezani s nepostojanjem politika, propisa i službi posebno namijenjenih ženama s invaliditetom. Primjerice, zbog stereotipske podjele na temelju križanja roda i invaliditeta, žene s invaliditetom mogu se suočiti s preprekama kada prijavljuju nasilje, poput nevjerovanja i odbacivanja prijave, za što su odgovorni policija, tužiteljstvo i sudovi. Jednako tako, štetne su prakse snažno povezane s društveno konstruiranim rodnim ulogama i odnosima moći koje i osnažuju, a koji mogu odražavati negativne percepcije ili diskriminatorna vjerovanja u pogledu žena s invaliditetom, poput vjerovanja da se muškarci s HIV-om/SIDOM mogu izliječiti spolnim odnosima sa ženama s invaliditetom.²⁹ Nepostojanje svijesti, obuke i politika za sprječavanje štetne stereotipne podjele žena s invaliditetom za koje su odgovorni javni službenici, neovisno o tome radi li se o učiteljima, zdravstvenim djelatnicima, policijskim djelatnicima, tužiteljima ili sudcima, te šira javnost, često mogu dovesti do kršenja prava.

18. Žene s invaliditetom predmetom su višestruke diskriminacije ne samo u javnoj sferi, već i u privatnoj sferi, u obitelji ili u vezi s privatnim pružateljima socijalnih usluga. Međunarodno zakonodavstvo o ljudskim pravima odavno je potvrdilo odgovornost države potpisnice za diskriminaciju koju počinu privatni, nedržavni dionici.³⁰ Države potpisnice moraju donijeti zakonske odredbe i postupke u kojima se izričito priznaje višestruka diskriminacija kako bi se osiguralo da se pri utvrđivanju i odgovornosti i lijekova razmatraju pritužbe podnesene po više od jedne osnove diskriminacije.

Članak 6. stavak 2.

19. Članak 6. stavak 2. bavi se razvojem, napretkom i osnaživanjem žena. Pretpostavlja da prava sadržana u Konvenciji mogu biti zajamčena ženama ako države potpisnice nastoje postići i promicati ta prava primjenom odgovarajućih sredstava te u svim područjima kojih se Konvencija dotiče.

²⁸ Vidjeti članak 2. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

²⁹ Vidjeti A/HRC/20/5 i Korr.1., st. 24.

³⁰ Vidjeti Odbor za ljudska prava, opće komentare br. 18 (1989.) o nediskriminaciji, st. 9. i br. 28 (2000.) o jednakosti prava između muškaraca i žena, st. 31; Odbor za gospodarska, socijalna i kulturna prava, opći komentar br. 20, st. 11.; Odbor za uklanjanje diskriminacije nad ženama, opća preporuka br. 28, st. 9. I Odbor za uklanjanje rasne diskriminacije, opći komentar br. 25 (2000.) o rodno povezanim dimenzijama rasne diskriminacije, st. 1. i 2.

20. U skladu s Konvencijom, države potpisnice moraju poduzeti „sve odgovarajuće mjere” radi osiguranja i promicanja potpune realizacije svih ljudskih prava i temeljnih sloboda za sve osobe s invaliditetom. Mjere mogu biti zakonodavne, obrazovne, administrativne, kulturne, političke, jezične ili druge prirode. Mjere su odgovarajuće ako poštuju načela Konvencije, uključujući cilj kojim se ženama s invaliditetom jamči korištenje i uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda navedenih u Konvenciji. Mjere mogu biti privremene ili dugotrajne te trebaju nadići de jure i de facto nejednakost. Dok privremene posebne mjere, poput kvota, mogu biti potrebne kako bi se nadišla strukturna ili sustavna, višestruka diskriminacija, dugotrajne su mjere, kao što su reforme zakona i politika kako bi se osiguralo jednako sudjelovanje žena s invaliditetom u svim područjima života, ključni preduvjeti za postizanje stvarne jednakosti za žene s invaliditetom.

21. Sve mjere moraju osigurati puni razvoj, napredak i osnaživanje žena s invaliditetom. Iako se razvoj odnosi na gospodarski rast i iskorjenjivanje siromaštva, nije ograničen samo na ta područja. Dok razvojne mjere koje se odnose na rod i invaliditet u područjima obrazovanja, zapošljavanja, stvaranja prihoda i borbe protiv nasilja, među ostalim, mogu biti odgovarajuće za osiguranje potpunog gospodarskog osnaživanja žena s invaliditetom, potrebne su dodatne mjere u smislu zdravlja i sudjelovanja u politici, kulturi i sportu.

22. Kako bi se žene s invaliditetom poticale na napredak i osnaživale, mjere moraju nadići cilj razvoja kao i cilj poboljšavanja situacije žena s invaliditetom tijekom njihova životnog vijeka. Nije dovoljno žene s invaliditetom uzeti u obzir pri osmišljavanju razvojnih mjera; umjesto toga, žene s invaliditetom također moraju biti sposobne sudjelovati u ovom društvu i doprinositi mu.

23. U skladu s pristupom temeljenim na ljudskim pravima, osiguravanje osnaživanja žena s invaliditetom znači promicati njihovo sudjelovanje u javnom donošenju odluka. Žene i djevojke s invaliditetom kroz povijest su se našle pred mnogim preprekama za sudjelovanje u javnom donošenju odluka. Zbog neuravnoteženosti moći i višestrukih oblika diskriminacije imale su manje mogućnosti osnovati ili pridružiti se organizacijama koje mogu predstavljati njihove potrebe kao potrebe žena i osoba s invaliditetom.

Države potpisnice trebale bi se izravno obratiti ženama i djevojkama s invaliditetom te uspostaviti odgovarajuće mjere kako bi jamčile da su njihova gledišta u potpunosti uzeta u obzir te da neće biti podvrgnute nikakvim odmazdama radi iskazivanja svojih gledišta i briga, posebice u vezi sa spolnim i reproduktivnim zdravljem i pravima, kao ni rodno utemeljenom nasilju, uključujući spolno nasilje. Konačno, države potpisnice moraju promicati sudjelovanje predstavničkih organizacija žena s invaliditetom, a ne samo savjetodavnih tijela i mehanizama specifičnih za određeni invaliditet.³¹

³¹ Vidjeti A/HRC/31/62, st. 70.

III. Obveze država potpisnica

24. Države potpisnice Konvencije imaju obvezu poštivati, štiti i ispunjavati prava žena s invaliditetom, i prema članku 6. i prema svim ostalim materijalnim odredbama, kako bi im jamčile uživanje i primjenu svih njihovih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ti zadatci podrazumijevaju pravne, političke, administrativne, obrazovne i ostale mjere.

25. Obveza poštivanja od država potpisnica zahtijeva da se suzdrže od miješanja u uživanje prava žena s invaliditetom. Kao takvi, postojeći zakoni, propisi, običaji i prakse koje čine diskriminaciju žena moraju se ukinuti. Česti primjeri takve diskriminacije jesu zakoni koji ženama s invaliditetom zabranjuju udaju ili odabiru broj djece i dobnu razliku među njima. Nadalje, obveza poštivanja podrazumijeva suzdržavanje od angažiranja u bilo kojem djelu ili praksi koji nisu u skladu s člankom 6. i drugim materijalnim odredbama te osiguranje da javna tijela i ustanove djeluju u skladu s njima.³²

26. Obveza zaštite znači da države potpisnice moraju osigurati da treće strane ne krše prava žena s invaliditetom. Stoga države potpisnice moraju poduzeti sve odgovarajuće mjere kako bi uklonile diskriminaciju na temelju roda i/ili invaliditeta, a za koju je odgovorna bilo koja osoba, organizacija ili privatno poduzeće. Također uključuje obvezu provedbe dubinske analize sprječavanjem nasilja ili kršenja ljudskih prava, zaštitom žrtava i svjedoka od kršenja, istraživanja, tuženja i kažnjavanja odgovornih, uključujući privatne dionike, te pružanje pristupa radi obeštećenja i ispravljanja tamo gdje dođe do kršenja ljudskih prava.³³ Primjerice, države potpisnice mogle bi promicati osposobljavanje stručnjaka u pravnom sektoru kako bi se osigurali učinkoviti lijekovi za žene s invaliditetom koje su podvrgnute nasilju.

27. Obveza ispunjavanja nameće kontinuiranu i dinamičku dužnost usvajanja i primjene mjera koje su potrebne kako bi se osigurao razvoj, napredak i osnaživanje žena s invaliditetom. Države potpisnice moraju usvojiti dvostrani pristup: (a) sustavnom integracijom interesa i prava žena i djevojaka s invaliditetom u sve nacionalne akcijske planove, strategije³⁴ i politike u vezi sa ženama, djetinjstvom i invaliditetom, kao i sektorske planove koji se, primjerice, tiču ravnopravnosti rodova, zdravlja, nasilja, obrazovanja, političkog sudjelovanja, zapošljavanja, pristupa pravdi i socijalnoj zaštiti; i (b) poduzimanje ciljanih i praćenih radnji posebno usmjerenih ženama s invaliditetom. Dvostrani pristup ključan je za smanjenje nejednakosti u pogledu sudjelovanja u pravima i u uživanju prava.

³² Vidjeti čl. 4 (1) (d) Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

³³ Vidjeti zajedničku opću preporuku br. 31 Odbora za uklanjanje diskriminacije nad ženama / opći komentar br. 18. Odbora za prava djeteta (2014.) o štetnim praksama, fusnota 6.

³⁴ Vidjeti čl. 4 (1) (c) Konvencije o pravima osoba s invaliditetom.

IV. Veza između članka 6. i ostalih članaka Konvencije

28. Prioritetna priroda članka 6. neraskidivo ga povezuje sa svim ostalim materijalnim odredbama Konvencije. Usto što je povezan s člancima koji uključuju izričito upućivanje na spol i/ili rod, članak 6. posebice je međupovezan s odredbama koje se bave nasiljem nad ženama s invaliditetom (čl. 16.) te sa spolnim i reproduktivnim zdravljem i pravima, uključujući poštivanje doma i obitelji (čl. 23. i 25.) te sferama diskriminacije žena s invaliditetom u ostalim relevantnim člancima.

A. Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja (čl. 16.)

29. Ženama s invaliditetom prijeti veći rizik od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja u usporedbi s ostalim ženama.³⁵ Nasilje može biti interpersonalno ili institucionalno i/ili strukturno. Institucionalno i/ili strukturno nasilje jest svaki oblik strukturne nejednakosti ili institucionalne diskriminacije koji ženu drži u podređenom položaju, fizički ili ideološki, u usporedbi s ostalim osobama u njezinoj obitelji,³⁶ kućanstvu ili zajednici.

30. Pravo na slobodu od nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja koje uživa žena s invaliditetom mogu ometati štetni stereotipi koji povećavaju rizik od iskušivanja nasilja. Štetni stereotipi koji sa ženama s invaliditetom postupaju kao s djecom te dovode u pitanje njihovu sposobnost donošenja odluka, doživljajem žena s invaliditetom kao aseksulanih ili hiperseksualnih te navode pogrešna vjerovanja i mitove na koje uvelike utječe praznovjerje koje povećava rizik od seksualnog nasilja nad ženama s albinizmom³⁷ – sve to zaustavlja ženu s invaliditetima od provedbe svojih prava kako je istaknuto u članku 16.

31. Primjeri nasilja, izrabljivanja i/ili zlostavljanja žena s invaliditetom kojima se krši članak 16. uključuju sljedeće: invaliditet kao posljedica nasilja, fizičke sile; gospodarska prisila; trgovanje ljudima i prijevara; pogrešno informiranje; napuštanje; izostanak slobodnog i informiranog pristanka te pravna prisila; zanemarivanje, uključujući onemogućavanje ili zabranu pristupa lijekovima; uklanjanje komunikacijskih sredstava ili nadzor nad njima te odbijanje pomoći u komuniciranju; uskraćivanje osobne pokretljivosti i dostupnosti, primjerice, uklanjanjem ili uništavanjem pomoćnih značajki dostupnosti poput rampi, pomoćnih instrumenata kao što su bijeli štapovi ili uređaji za mobilnost poput kolica; odbijanje skrbnika da pruže pomoć u svakodnevnim aktivnostima poput kupanja, menstrualne higijene i/ili služenja sanitarijama, oblačenja i hranjenja, što onemogućuje uživanje u pravu na neovisan život i slobodu od omalovažavajućeg postupanja; uskraćivanje hrane ili vode, ili prijetnja time; pobuđivanje straha zastrašivanjem kroz zlostavljanje (bullying), verbalno zlostavljanje i

³⁵ Vidjeti A/67/227, st. 13.

³⁶ Vidjeti CRPD/C/HRV/CO/1, st. 9.

³⁷ Vidjeti A/HRC/24/57, st. 74.

ismijavanje na temelju invaliditeta; ozljeđivanje ili prijetnja ozljeđivanjem, uklanjanjem ili ubijanjem ljubimaca ili pasa pomagača, ili uništavanjem objekata; psihološka manipulacija i iskazivanje kontrole, primjerice ograničavanjem osobnog ili virtualnog kontakta s obitelji, prijateljima ili ostalima.

32. Određeni oblici nasilja, izrabljivanja i zlostavljanja mogu se smatrati okrutnim, neljudskim ili degradirajućim ponašanjem ili se kažnjavanje može smatrati kršenjem brojnih međunarodnih ugovora o ljudskim pravima. Među tim oblicima jesu i: prisilna, nametnuta ili na drugi način neželjena trudnoća ili sterilizacija;³⁸ bilo koji medicinski postupak ili intervencija izvedeni bez slobodnog i informiranog pristanka, uključujući postupke i intervencije u vezi s kontracepcijom i pobačajem; invazivne i ireverzibilne kirurške prakse kao što su psihokirurgija, obrezivanje žena te kirurška operacija ili liječenje koji se vrše na interseksualnoj djeci bez njihova informirana pristanka; liječenje elektrošokovima i upotreba kemijskih, fizičkih ili mehaničkih sredstava za obuzdavanje te izolacija i odjeljivanje.

33. Spolno nasilje nad ženama s invaliditetom uključuje silovanje.³⁹ Spolno zlostavljanje događa se u svim scenarijima, u državnim i privatnim ustanovama te u obitelji ili zajednici. Neke žene s invaliditetom, posebice one gluhe ili gluhonijeme,⁴⁰ te žene s intelektualnim teškoćama mogu biti izložene još većem riziku od nasilja i zlostavljanja zbog njihove izoliranosti, ovisnosti ili ugnjetavanja.

34. Žene s invaliditetom mogu biti ciljna skupina za gospodarsko iskorištavanje zbog njihova nedostatka, što ih zauzvrat može izložiti dodatnom nasilju. Primjerice, žene s fizičkim ili vidljivim nedostacima mogu biti prodane dalje u svrhu prisilnog prosjačenja jer se vjeruje da mogu potaknuti više simpatije javnosti.⁴¹

35. Često preferencijalna skrb o dječacima i ponašanje prema dječacima znači da je nasilje nad djevojčicama s invaliditetom češće od nasilja nad dječacima s invaliditetom ili djevojčica općenito. Nasilje nad djevojčicama s invaliditetom uključuje zanemarivanje na temelju roda, ponižavanje, skrivanje, napuštanje i zlostavljanje, uključujući spolno zlostavljanje i spolno izrabljivanje, koje se povećava tijekom puberteta. Jednako tako, neusporedivo je vjerojatnije da djeca s invaliditetom neće biti upisana pri rođenju,⁴² što ih izlaže izrabljivanju i nasilju. Djevojčicama s invaliditetom prijete posebice visok rizik od nasilja koje počine članovi obitelji i skrbnici.⁴³

³⁸ Vidjeti CRPD/C/MEX/CO/1, st.37.

³⁹ Vidjeti A/67/227, st. 35.

⁴⁰ Vidjeti CRPD/C/BRA/CO/1, st. 14.

⁴¹ Vidjeti A/HRC/20/5 i Corr.1, st. 25.

⁴² Vidjeti, primjerice, CRC/C/TGO/CO/3-4, st. 8. i 39.

⁴³ *The State of the World's Children 2013: Children with Disabilities* (izdanje Ujedinjenih naroda, prodajni br. E.13.XX.1).

36. Djevojčicama s invaliditetom posebice prijete štetne prakse koje se opravdavaju pozivanjem na socio-kulturne i vjerske običaje i vrijednosti. Primjerice, djevojčice s invaliditetom vjerojatnije će umrijeti zbog „milosrdnih ubojstava” od dječaka s invaliditetom jer njihove obitelji nisu voljne odgajati djevojčicu s oštećenjem ili im za to nedostaje podrška.⁴⁴ Ostali primjeri štetnih praksi uključuju: infanticid,⁴⁵ optužbe o „zaposjednutosti duhom” i ograničenja u hranjenju i prehrani. Dodatno, brak djevojčica s invaliditetom, se posebice djevojčica s intelektualnim teškoćama, opravda se izgovorom pružanja buduće sigurnosti, skrbi i financiranja. Zauzvrat, brak s djetetom doprinosi većim stopama napuštanja obrazovanja te ranog i čestog rađanja. Djevojčice s invaliditetom proživljavaju socijalnu isključenost, izdvajanje i iskorištavanje u obitelji, uključujući isključivanje iz obiteljskih aktivnosti, sprječavanje napuštanja doma, prisilno izvršavanje neplaćenih kućanskih obveza i zabranu odlaska u školu.

37. Žene s invaliditetom podvrgavaju se jednakim štetnim praksama koje se vrše i protiv žena bez invaliditeta kao što su prisilan brak, obrezivanje žena, zločini počinjeni u ime takozvane časti, nasilje povezano s mirazom, prakse povezane s udovištvom te optužbe o vješticearenju.⁴⁶ Posljedice tih štetnih praksi uvelike nadilaze društvenu isključenost. One pojačavaju štetne rodne stereotipe, produbljuju nejednakosti i doprinose diskriminaciji protiv žena i djevojaka. Mogu rezultirati fizičkim i psihološkim nasiljem i gospodarskom eksploatacijom. Ne mogu se evocirati štetne prakse utemeljene na patrijarhalnim tumačenjima kulture kako bi se opravdalo nasilje nad ženama i djevojkama s invaliditetom. Dodatno, ženama i djevojkama s invaliditetom prijete posebni rizik od „testiranja nevinosti”⁴⁷ i, u vezi s pogrešnim vjerovanjima, povezanima s HIV-om/AIDS-om, „silovanja djevica”.⁴⁸

B. Spolno i reproduktivno zdravlje i prava, uključujući poštovanje prema domu i obitelji (članci 23. i 25.)

38. Nepravedno dijeljenje prema stereotipima povezano s invaliditetom i rodom oblik je diskriminacije koji ima posebno ozbiljan učinak na uživanje spolnog i reproduktivnog zdravlja i prava te prava započinjanja obitelji. Štetni stereotipi žena s invaliditetom uključuju vjerovanje da su one aseksualne, nesposobne, neracionalne, da im nedostaje kontrole i/ili da su hiperseksualne. Poput svih žena i žene s invaliditetom imaju pravo birati broj svoje djece i dobnu razliku među njima kao i imati pravo kontrole nad i slobodnog i

⁴⁴ Vidjeti A/HRC/20/5 i Corr.1, st. 24.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Vidjeti zajedničku opću preporuku br. 31. 31 Odbora za uklanjanje diskriminacije nad ženama / opći komentar br. 18. Odbora za prava djeteta (2014.) o štetnim praksama, st. 7.

⁴⁷ Ibid., st. 9.

⁴⁸ Vidjeti A/HRC/20/5 i Corr.1, st. 24.

odgovornog biranja u pitanjima poput vlastite spolnosti, uključujući spolno i reproduktivno zdravlje, bez prisile, diskriminacije i nasilja.⁴⁹

39. Žene s invaliditetom suočavaju se s višestrukim preprekama u pogledu uživanja u spolnom i reproduktivnom zdravlju i pravima, jednakim priznanjem pred zakonom i pristupom pravdi. Usto što se suočavaju s preprekama koje su rezultat višestruke diskriminacije na temelju roda i invaliditeta, neke su žene s invaliditetom, poput izbjeglica, migrantkinja i tražiteljica azila, suočene s dodatnim preprekama jer im je odbijen pristup zdravstvenoj skrbi. Žene s invaliditetom također se mogu suočiti sa štetnim eugeničkim stereotipima koji pretpostavljaju da će roditi djecu s invaliditetom, zbog čega se žene s invaliditetom obeshrabruje ili sprječava u ostvarenju majčinstva.⁵⁰

40. Ženama s invaliditetom također može biti odbijen pristup informacijama i komunikaciji, uključujući sveobuhvatnu spolnu edukaciju, a na temelju štetnih stereotipa koji pretpostavljaju da se aseksualne te da im stoga takve informacije nisu potrebne na jednakoj razini kao drugima. Također, informacije mogu biti nedostupne u dostupnim formatima. Informacije o spolnom i reproduktivnom zdravlju uključuju informacije o svim aspektima spolnog i reproduktivnog zdravlja, uključujući zdravlje majki, kontracepciju, planiranje obitelji, spolno prenosive infekcije, sprječavanje zaraze HIV-om, siguran pobačaj i skrb nakon pobačaja, mogućnosti u pogledu neplodnosti i plodnosti te karcinom reproduktivnih organa.⁵¹

41. Nepostojanje pristupa informacijama o spolnom i reproduktivnom zdravlju za žene s invaliditetom, a posebice za žene s intelektualnim teškoćama te gluhe i gluhoslijepe žene, može povećati njihov rizik da postanu žrtve spolnog nasilja.⁵²

42. Zdravstvene ustanove i oprema, uključujući uređaje za mamografiju i krevete za ginekološke preglede, često su fizički nedostupni ženama s invaliditetom.⁵³ Siguran prijevoz žena s invaliditetom kako bi došle u zdravstvene ustanove ili prisustvovala programima probira može biti nedostupan ili si ga one ne mogu priuštiti.

43. Prepreke zbog stavova zdravstvenih radnika i povezanog osoblja mogu rezultirati time da se ženama s invaliditetom odbije pristup zdravstvenim djelatnicima i/ili uslugama, a posebice ženama s psihosocijalnim ili

⁴⁹ Akcijski program Međunarodne konferencije o stanovništvu i razvoju te Pekinška platforma za akciju i ishodišni dokumenti njezinih revizijskih konferencija.

⁵⁰ Vidjeti A/67/227, st. 36.

⁵¹ Vidjeti Odbor za gospodarska, socijalna i kulturna prava, opći komentar br. 22 (2016.) o pravu na spolno i reproduktivno zdravlje, st. 18.

⁵² Vidjeti, primjerice, CRPD/C/MEX/CO/1, st. 50 (b).

⁵³ Vidjeti Odbor za prava osoba s invaliditetom, opći komentar br. 2 (2014.) o dostupnosti, st. 40. i, primjerice, CRPD/C/DOM/CO/1, st. 46.

intelektualnim oštećenjima, gluhim i gluhoslijepim ženama te ženama koje su još uvijek institucionalizirane.⁵⁴

44. U praksi se često zanemaruju izbori žena s invaliditetom, a posebice žena s psihosocijalnim ili intelektualnim oštećenjima, a njihove se odluke često zamjenjuju odlukama trećih strana, uključujući zakonske zastupnike, pružatelje usluga, skrbnike i članove obitelji, čime se krše prava tih žena iz članka 12. Konvencije.⁵⁵ Sve žene s invaliditetom moraju moći ostvarivati svoju pravnu i poslovnu sposobnost donošenjem vlastitih odluka, uz podršku kad je ona željena u pogledu medicinskog i/ili terapijskog liječenja, uključujući donošenje vlastitih odluka o zadržavanju plodnosti i reproduktivne autonomije, ostvarivanje prava odabira broja djece i dobne razlike među njima, pristajanje na izjavu o očinstvu i njezino prihvaćanje te ostvarivanje prava na uspostavljanje veza. Ograničavanje ili oduzimanje pravne i poslovne sposobnosti može olakšati nasilne intervencije, poput sterilizacije, pobačaja, kontracepcije, obrezivanja žena, operacije ili liječenja interseksualne djece bez njihova informirana pristanka te prisilnog zadržavanja u institucijama.⁵⁶

45. Prisilna kontracepcija i sterilizacija također mogu rezultirati spolnim nasiljem bez posljedične trudnoće, posebice kod žena s psihosocijalnim ili intelektualnim invaliditetom, žena na psihijatriji ili u drugim institucijama i žena u pritvoru. Stoga je posebice važno ponovno potvrditi da ženama s invaliditetom treba priznati poslovnu sposobnost na jednakom temelju kao i ostalima⁵⁷ te da žene s invaliditetom imaju pravo osnivati obitelj te dobivati odgovarajuću pomoć u odgoju djece.

46. Štetni stereotipi na temelju roda i/ili invaliditeta, koji se temelje na pojmovima kao što su nesposobnost i nemogućnost, mogu za posljedicu imati majke s invaliditetom koje su suočene sa zakonskom diskriminacijom, što je i razlog zbog kojega su te žene znatno prezastupljene u postupcima zaštite djece te zašto neproporcionalno gube kontakt s djecom i skrbništvo nad njima te zašto djeca postaju predmetom postupka posvojenja i/ili se smještaju u instituciju. Dodatno, suprugu se može odobriti razvod ili rastava braka na temelju psihosocijalnih teškoća supruge.

⁵⁴ Vidjeti A/HRC/20/5 i Corr.1, st. 37.

⁵⁵ Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava, Entitet Ujedinjenih naroda za ravnopravnost spolova i osnaživanje žena, Zajednički program Ujedinjenih naroda o HIV-u/sidi, Razvojni program Ujedinjenih naroda, Fond Ujedinjenih naroda za stanovništvo, UNICEF i SZO, „Eliminating forced, coercive and otherwise involuntary sterilization: an interagency statement” (SZO, 2014.).

⁵⁶ Vidjeti Odbor za prava osoba s invaliditetom, opći komentar br. 1 (2014.) o jednakom priznavanju pred zakonom, st. 35.

⁵⁷ Ibid., st. 31. Također vidjeti čl. 12. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom i čl. 15. Konvencije o uklaňanju svih oblika diskriminacije nad ženama.

C. Diskriminacija žena s invaliditetom u ostalim člancima Konvencije

Podizanje razine svijesti (čl. 8.)

47. Žene s invaliditetom izložene su složenim stereotipima koji mogu biti posebice štetni. Stereotipi povezani s rodom i invaliditetom koji utječu na žene s invaliditetom uključuju: da su teret drugima (tj. da se o njima mora brinuti, da su uzrok problema, nesreće i odgovornosti ili da zahtijevaju zaštitu); da su ranjive (tj. smatra ih se nezaštićenima, ovisnima ili nesigurnima); da su žrtve (tj. smatra se da pate, da su pasivne i bespomoćne) ili inferiorne (tj. smatra ih se nesposobnima, neprimjerenima, slabima ili bezvrijednima); da imaju spolnu abnormalnost (tj. stereotipizirane su kao aseksualne, neaktivne, preaktivne, nesposobne ili seksualno perverzne); ili da su mistične ili zlokobne (stereotipizirane su kao uklete, opsjednute duhovima, vještice, štetnima ili osobama koje donose ili dobru ili lošu sreću). Stereotipizacija po rodu i/ili invaliditetu praksa je u kojoj se određenom pojedincu pripisuje stereotipno vjerovanje. Nezakonita je kada rezultira povredom ili povredama ljudskih prava i temeljnih sloboda. Primjer toga jest propust zakonodavnog sustava da počinitelja spolnog nasilja nad ženom s invaliditetom smatra odgovornim na temelju stereotipnih stavova o spolnosti žena ili njezinoj vjerodostojnosti kao svjedoka.

Pristupačnost (čl. 9.)

48. Neuzimanje u obzir aspekata povezanih s rodom i/ili invaliditetom u politikama koje se odnose na izgrađeni okoliš, prijevoz, informacije i komunikacije, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave kao i ostale sadržaje i usluge otvorene ili namijenjene javnosti i u urbanim i u ruralnim područjima onemogućuje ženama s invaliditetom da žive samostalno te da u potpunosti sudjeluju u svim područjima života na jednakim osnovama s drugima. To je posebice važno u pogledu pristupa žena s invaliditetom sigurnim kućama, službama podrške i postupcima koji pružaju učinkovitu i smislenu zaštitu od nasilja, zlostavljanja i eksploatacije ili u pogledu pružanja zdravstvene skrbi, posebice skrbi o reproduktivnom zdravlju.⁵⁸

Rizične situacije i humanitarna krizna stanja (čl. 11.)

49. U situacijama oružanog sukoba, okupacije teritorija, prirodnih katastrofa i humanitarnih kriznih stanja žene s invaliditetom suočene su s povećanim rizikom od spolnog nasilja te je manje vjerojatno da će imati pristup uslugama oporavka i rehabilitacije ili pristup pravdi.⁵⁹ Žene izbjeglice, migrantice i tražiteljice azila s invaliditetom mogu se suočiti i s povećanim

⁵⁸ Vidjeti Odbor za prava osoba s invaliditetom, opći komentar br. 2 (2014.) o dostupnosti.

⁵⁹ Izjava Odbor za prava osoba s poteškoćama o uključivanju poteškoća za Svjetski humanitarni summit, dostupno na internetskoj stranici Odbora (www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx).

rizikom od nasilja jer im je uskraćeno pravo pristupa zdravstvenom i pravosudnom sustavu zbog njihova državljanstva.

50. Žene s invaliditetom u rizičnim situacijama i humanitarnim kriznim stanjima pod povećanim su rizikom od spolnog nasilja, kako je naznačeno u prethodnom odjeljku. Dodatno, nedostatak sanitarija povećava diskriminaciju nad ženama s invaliditetom koje se suočavaju s brojnim preprekama u pristupanju humanitarnoj pomoći. Iako žene i djeca imaju prioritet pri dijeljenju humanitarne pomoći, žene s invaliditetom ne mogu uvijek dobiti informacije o projektima pomoći jer te informacije često nisu dostupne u pristupačnim formatima. Kada žene s invaliditetom dobiju informacije, možda neće moći fizički pristupiti distribucijskim točkama. Čak i kada to mogu, možda neće moći komunicirati s osobljem. Jednako tako, ako žene s invaliditetom budu žrtve nasilja, eksploatacije ili zlostavljanja, možda neće moći pristupiti pomoćnim i dežurnim linijama s informacijama i komunikacijama. Izbjegličkim kampovima često nedostaju mehanizmi zaštite djece za djecu s teškoćama u razvoju. Dodatno, sanitarije kojima je dostupan pristup radi obavljanja higijene u vrijeme mjesečnice često nisu dostupne, što, zauzvrat, povećava izloženost nasilju žena s invaliditetom. Neudane žene s invaliditetom suočavaju se s preprekama u pogledu pristupa evakuaciji u hitnom slučaju ili u situaciji katastrofe, posebice ako su u vrijeme evakuacije u pratnji djece. Taj nesrazmjer utječe na interno raseljene žene s invaliditetom koje nemaju odraslog člana obitelji, prijatelje ili skrbnike. Raseljene djevojke s invaliditetom suočene su s dodatnim preprekama u pristupu formalnoj i neformalnoj edukaciji, posebice u kriznim situacijama.

Jednakost pred zakonom (čl. 12.)

51. U usporedbi s muškarcima s invaliditetom i ženama bez invaliditeta, ženama s invaliditetom češće se uskraćuje pravo poslovne sposobnosti. Njihova prava da zadrže kontrolu nad vlastitim reproduktivnim zdravljem, uključujući na temelju slobodnog i informiranog pristanka,⁶⁰ da osnuju obitelj, da izaberu gdje će i s kime živjeti, na fizički i mentalni integritet, da posjeduju i nasljeđuju imanja, da kontroliraju vlastito financijsko poslovanje i da imaju jednak pristup bankovnim zajmovima, hipotekama i ostalim oblicima financijskog kreditiranja⁶¹ često se krše kroz patrijarhalnog sustava zamijenjenog odlučivanja.

Pristup pravosuđu (čl. 13.)

52. Žene s invaliditetom suočavaju se s preprekama u pristupu pravosuđu, uključujući u vezi s eksploatacijom, nasiljem i zlostavljanjem zbog štetnih stereotipa, diskriminacije i nepostojanja postupovnih i razumnih prilagodbi, što može dovesti do toga da se njihova vjerodostojnost smatra dvojbena te

⁶⁰ Odbor za prava osoba s invaliditetom, opći komentar br. 1 (2014.) o jednakom priznavanju pred zakonom.

⁶¹ Anketa *World Survey on the Role of Women in Development 2014: Gender Equality and Sustainable Development* (izdanje Ujedinjenih naroda, prodajni br. E.14.IV.6).

do odbacivanja njihovih optužbi.⁶² Negativni stavovi u provedbi postupaka mogu zastrašiti žrtve ili ih obeshrabriti od provedbe pravde. Složeni ili degradirajući postupci izvješćivanja, upućivanje žrtava socijalnim službama umjesto pružanja pravnih lijekova, odbacujući stavovi policije ili drugih institucija za provedbu zakona primjeri su takvih stavova. To može dovesti do nekažnjivosti i nevidljivosti problema, što zauzvrat može rezultirati nasiljem koje traje dulje vrijeme.⁶³ Žene s invaliditetom također se mogu bojati prijaviti nasilje, eksploataciju ili zlostavljanje jer su zabrinute da će možda izgubiti potporu skrbnika.⁶⁴

Osobna sloboda i sigurnost te sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (čl. 14. i 15.)

53. Povrede u vezi s oduzimanjem slobode neproporcionalno utječu na žene s intelektualnim ili psihosocijalnim teškoćama te na one u ustanovama. Žene lišene slobode na mjestima kao što su psihijatrijske ustanove, a na temelju stvarnog ili percipiranog oštećenja, suočene su s višim razinama nasilja kako i s okrutnim, nečovječnim ili ponižavajućim postupanjem ili kažnjavanjem⁶⁵ te su izdvojene i izložene riziku od spolnog nasilja i trgovine ljudima u sklopu institucija koje pružaju skrb i institucija za posebno obrazovanje.⁶⁶ Nasilje nad ženama s invaliditetom u ustanovama uključuje prisilno razodijevanje od strane muškog osoblja, a protiv volje žene u pitanju; prisilno davanje psihijatrijskih lijekova i davanje prevelikih doza lijekova, što može smanjiti sposobnost opisivanja i/ili pamćenja spolnog nasilja. Počinitelji to mogu činiti nekažnjeno jer shvaćaju da postoji malen rizik od otkrivanja ili kažnjavanja jer je pristup pravnim lijekovima iznimno ograničen te je malo vjerojatno da će žene s invaliditetom koje su predmetom takva nasilja moći pristupiti linijama za pomoć ili drugim oblicima potpore za prijavu takvih kršenja.

Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja i zaštita osobnog integriteta osobe (čl. 15. i 17.)

54. Vjerojatnije je da će žene s invaliditetom biti podvrgnute prisilnim intervencijama od žena općenito i muškaraca s invaliditetom. Takve prisilne intervencije pogrešno se opravdavaju teorijama nesposobnosti i terapijske nužnosti, ozakonjene su nacionalnim zakonima i mogu uživati potporu šire javnosti zbog navodnog bivanja u najboljem interesu osobe u pitanju.⁶⁷ Prisilnim intervencijama krše se brojna prava sadržana u Konvenciji, odnosno pravo na jednako priznanje pred zakonom; pravo na slobodu od eksploatacije, nasilja i zlostavljanja; pravo osnivanja obitelji; pravo integriteta osobe; pravo

⁶² Vidjeti A/HRC/20/5 i Corr.1, st. 41. i A/67/227, t. 42.

⁶³ Vidjeti A/HRC/20/5 i Corr.1, st. 19.

⁶⁴ Ibid., st. 16.

⁶⁵ Ibid., st. 39.

⁶⁶ Vidjeti CRPD/C/UKR/CO/1, st. 11.

⁶⁷ Vidjeti A/HRC/22/53, st. 64.

na spolno i reproduktivno zdravlje te pravo na slobodu od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.⁶⁸

Neovisno življenje i uključenost u zajednicu (čl. 19.)

55. Na pravo žena s invaliditetom da odaberu svoje mjesto življenja štetno mogu utjecati kulturne norme i patrijarhalne obiteljske vrijednosti koje ograničavaju neovisnost i obvezuju ih na življenje određenim načinom života. Stoga višestruka diskriminacija može spriječiti potpuno i jednako uživanje u pravu na neovisno življenje i uključenost u zajednicu. Dob i oštećenje, zasebno ili zajedno, mogu povećati rizik od institucionalizacije starijih osoba s invaliditetom.⁶⁹ Dodatno, često je dokumentirano da institucionalizacija osobe s invaliditetom može izložiti nasilju i zlostavljanju, čemu su posebno izložene žene s invaliditetom.⁷⁰

Obrazovanje (čl. 24.)

56. Kombinacija stereotipa u pogledu dobi i invaliditeta potpiruje diskriminatorne stavove, politike i prakse kao što su: pridavanje veće vrijednosti obrazovanju dječaka pred djevojčicama, upotreba obrazovnih materijala u kojima se ponavljaju nepravedni stereotipi u pogledu dobi i invaliditeta, poticanje braka u dječjoj dobi djevojčica s teškoćama u razvoju, provođenje obiteljskih aktivnosti koje se temelje na rodu, dodjeljivanje uloga skrbnika i njegovatelja ženama i djevojkama te neomogućavanje dostupnog sanitarnog čvora u školama kako bi se osigurala higijena u vrijeme mjesečnice. Zauzvrat, to rezultira višim stopama nepismenosti, napuštanja škole, neujednačenim dnevnim dolascima, izostancima i potpunim odustajanjem od škole..

Zdravlje i rehabilitacija (čl. 25. i 26.)

57. Žene s invaliditetom suočavaju se s preprekama pri pristupu zdravstvenim i rehabilitacijskim službama. Među tim su preprekama: neobrazovanost i neinformiranost o spolnom i reproduktivnom zdravlju i pravima; fizičke prepreke za ginekološke, opstetričarske i onkološke usluge te prepreke u vidu stavova o plodnosti i hormonskim tretmanima. Dodatno, usluge fizičke i psihološke rehabilitacije, uključujući savjetovanje za djela nasilja na temelju roda, možda neće biti dostupne, inkluzivne ili primjenjive na dob i rod.

Zapošljavanje (čl. 27.)

58. Uz opće prepreke s kojima se susreću ljudi s invaliditetom kad pokušaju ostvariti svoje pravo na rad, žene s invaliditetom također se suočavaju s jedinstvenim preprekama u pogledu njihova sudjelovanja na radnome mjestu, uključujući spolno uznemiravanje i nejednaku plaću kao i nemogućnost

⁶⁸ Vidjeti CRPD/C/SWE/CO/1, st. 37.

⁶⁹ Vidjeti E/2012/51 i Corr. 1 .

⁷⁰ Vidjeti A/HRC/28/37, st. 24.

pristupa radi traženja obeštećenja zbog diskriminatornih stavova kojima se odbacuju njihovi zahtjevi, te fizičke, informacijske i komunikacijske prepreke.⁷¹

Socijalna zaštita (čl. 28.)

59. Kao posljedica diskriminacije, žene čine nesrazmjerni postotak siromašnog stanovništva svijeta, što rezultira nepostojanjem izbora i mogućnosti, posebice u pogledu prihoda od formalnog zaposlenja. Siromaštvo je i složeni čimbenik i rezultat višestruke diskriminacije. Starije žene s invaliditetom posebice se suočavaju s brojnim teškoćama pri pristupu odgovarajućem stambenom smještaju te je vjerojatnije da će biti institucionalizirane te da neće imati jednak pristup socijalnoj zaštiti i programima za smanjenje siromaštva.⁷²

Sudjelovanje u političkom i javnom životu (čl. 29.)

60. Glasovi žena i djevojaka s invaliditetom utišani su kroz povijest, što je razlog zašto su nesrazmjerno podzastupljeni u javnom odlučivanju. Zbog neravnoteža moći i višestruke diskriminacije, imale su manje mogućnosti osnivati ili pridružiti se organizacijama koje predstavljaju njihove potrebe kao žena, djece i osoba s invaliditetom.

V. Nacionalna provedba

61. Pri pregledavanju izvješća država potpisnica Odbor je primijetio da se države potpisnice suočavaju s nizom dosljednih izazova pri jamčenju ženama s invaliditetom potpunog uživanja svih njihovih prava bez diskriminacije i na jednakoj osnovi s ostalima, u skladu s člankom 6.i povezanim člancima Konvencije.

62. U svjetlu normativnog sadržaja i prethodno naznačenih obveza, države potpisnice trebaju poduzeti korake navedene u nastavku kako bi osigurale potpunu provedbu članka 6. te pružile odgovarajuće resurse u tom smislu.

63. Države potpisnice trebaju se boriti protiv višestruke diskriminacije, između ostalog:

(a) stavljanjem izvan snage diskriminatornih zakona, politika i praksi koje žene s invaliditetom sprječavaju u uživanju svih prava sadržanih u Konvenciji, stavljanjem izvan zakona diskriminacije na temelju roda i invaliditeta te njezine interakcijske oblike, kriminaliziranjem spolnog nasilja nad djevojkama i ženama s invaliditetom, zabranjivanjem svih oblika prisilne sterilizacije, prisilnog pobačaja i kontracepcije bez odobrenja, zabranjivanjem svih oblika prisilnih medicinskih tretmana povezanih s rodom

⁷¹ Vidjeti A/HRC/20/5 i Corr.1., st. 40. i A/67/227, st. 67.

⁷² Vidjeti A/70/297.

i/ili invaliditetom te poduzimanje svih odgovarajućih zakonskih koraka da bi se žene s invaliditetom zaštitile od diskriminacije;

(b) usvajanjem odgovarajućih zakona, politika i mjera kako bi se osiguralo da su prava žena s invaliditetom uključena u sve politike, a posebice u politike povezane sa ženama općenito i politike o invaliditetu;

(c) rješavanjem svih prepreka koje sprječavaju ili ograničavaju sudjelovanje žena s invaliditetom i osiguranje da žene s invaliditetom kao i stavovi i mišljenja djevojaka s invaliditetom budu, kroz njihove zastupničke organizacije, budu zastupljeni u stvaranju, provedbi i praćenju svih programa koji su imali utjecaj na njihov život i uključivanje žena s invaliditetom u sve grane i tijela nacionalnog sustava za praćenje;

(d) prikupljanjem i analiziranjem podataka o situaciji žena s invaliditetom u svim područjima koja su im važna, a u savjetovanju s organizacijama žena s invaliditetom, radi usmjeravanja planiranja politike za provedbu članka 6. te eliminiranjem svih oblika diskriminacije, posebice višestruke i međupodručne diskriminacije kao i unaprjeđenjem sustava prikupljanja podataka za odgovarajuće praćenje i evaluaciju;

(e) osiguranjem da je sva međunarodna suradnja senzibilizirana na invaliditet i rod te uključiva kao i da uključuje podatke i statistike o ženama s invaliditetom u provedbi *Agende 2030 za održivi razvoj* uključujući i *Ciljeve održivog razvoja* zajedno s njihovim ciljevima i pokazateljima kao i ostale međunarodne okvire.

64. Države potpisnice trebaju poduzeti odgovarajuće mjere kako bi osigurale razvoj, napredovanje i osnaživanje žena s invaliditetom, između ostalog:

(a) stavljanjem izvan snage svih zakona ili politika koje žene s invaliditetom sprječavaju u učinkovitom i potpunom sudjelovanju u političkom i javnom životu na jednakoj osnovi kao i svi drugi, uključujući pravo formiranja organizacija i mreža žena općenito i žena s invaliditetom (pojedinačno);

(b) usvajanjem afirmativnih akcijskih mjera za razvoj, unaprjeđenje i osnaživanje žena s invaliditetom, s ciljem da se odmah bave nejednakostima i osiguranjem da žene s invaliditetom uživaju jednake mogućnosti s drugima. Takve mjere posebice treba usvojiti u pogledu pristupa pravdi, ukidanju nasilja, poštivanju doma i obitelji, spolnog zdravlja i reproduktivnih prava, zdravlja, obrazovanja, zapošljavanja i socijalne zaštite. Javne i privatne usluge i sadržaji kojima se koriste žene s invaliditetom trebaju biti potpuno dostupni u skladu s člankom 9. Konvencije i Općim komentarom Odbora br. 2 (2014.) o dostupnosti. Pružatelji javnih i privatnih usluga trebaju biti obučeni i obrazovani o primjenjivim standardima ljudskih prava te o utvrđivanju i borbi protiv diskriminatornih normi i vrijednosti kako bi mogli pružiti odgovarajuću pozornost, potporu i pomoć ženama s invaliditetom;

(c) usvajanjem učinkovitih mjera kako bi se ženama s invaliditetom omogućio pristup potpori koja im može trebati za provedbu njihovih poslovnih sposobnosti, u skladu s Općim komentarom Odbora br. 1 (2014.) o jednakom priznavanju pred zakonom, o davanju svojega slobodnog i informiranog pristanka te o odlučivanju o vlastitu životu.

(d) podržavanjem i promicanjem stvaranja organizacija i mreža žena s invaliditetom te podržavanjem i ohrabrivanjem žena s invaliditetom da preuzmu vodeće uloge u javnim tijelima koja donose odluke na svim razinama;

(e) promicanjem provođenja specifičnih istraživanja o situaciji žena s invaliditetom, posebice istraživanja o preprekama razvoju, napretku i osnaživanju žena s invaliditetom u svim s njima povezanim područjima; razmatranjem žena s invaliditetom u sklopu zbirke podataka koji se odnose na osobe s invaliditetom i na žene općenito; odgovarajući usmjerene politike za razvoj, napredak i osnaživanje žena s invaliditetom; uključivanjem žena s invaliditetom i njihovih predstavničkih organizacija u osmišljavanje, provedbu, praćenje i ocjenjivanje zbirke podataka te u osposobljavanje za navedeno te uspostavljanje mehanizama konzultacija za stvaranje sustava koji su sposobni učinkovito utvrditi i čuvati različita proživljena iskustva žena s invaliditetom radi stvaranja unaprjeđenih javnih politika i praksi;

(f) podržavanjem i promicanjem međunarodne suradnje i pomoći na način koji je usklađen sa svim nacionalnim nastojanjima da se uklone pravne, postupovne, praktične i socijalne prepreke punom razvoju, napredovanju i osnaživanju žena s invaliditetom u njihovim zajednicama kao i na nacionalnim, regionalnim i globalnim razinama te uključivanjem žena s invaliditetom u osmišljavanje, provedbu i praćenje projekata i programa međunarodne suradnje koji utječu na njihove živote.

65. Države potpisnice u obzir trebaju uzeti preporuke mjerodavnih tijela Ujedinjenih naroda koja se bave rodnom jednakosti te ih primjenjivati na žene i djevojke s invaliditetom.⁷³

⁷³ Vidjeti E/CN.6/2016/3. Također vidjeti: Europska komisija, Međunarodni centar za osposobljavanje Međunarodne organizacije rada i organizacije UN žene, *Handbook on Costing Gender Equality* (New York, 2015.), dostupno na: www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/7/handbook-on-costing-gender-equality; UN žene, *Guidebook on CEDAW General Recommendation no. 30 and the UN Security Council resolutions on women, peace and security* (New York, 2015.), dostupno na: www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/8/guidebook-cedawgeneralrecommendation30-womenpeaceandsecurity; UN žene, *Guidance Note on Gender Mainstreaming in Development Programming* (New York, 2014.), dostupno na: www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/02/gender-mainstreaming-issues; UN žene, *Guide for the Evaluation of Programmes and Projects with a Gender, Human Rights and Intercultural Perspective* (New York, 2014.), dostupno na: www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2014/7/guide-for-the-evaluation-of-programmes-and-projects-with-a-gender-perspective; UN žene, *Monitoring Gender Equality and the Empowerment of Women and Girls in the 2030 Agenda for Sustainable Development: Opportunities and Challenges* (New York, 2015.), dostupno na: www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/9/indicators-position-paper.